

XITOIY TILINI O‘QITISHDAGI DOLZARB MUAMMOLAR

N. Mardonova

Sharq filologiyasi fakulteti, 2-kurs talabasi

Email: nmardonova@icloud.com

Ilmiy rahbar: D.M. Djurayev

Sharq filologiyasi fakulteti

Email: fdx8585@mail.ru

O‘zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti

KIRISH

Ushbu maqolada biz o‘zbek talabalari tomonidan Xitoy tilini o‘zlashtirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni, xatolar va ushbu qoidabuzarliklarning sabablarini ko‘rib chiqamiz. Bugungi kunda mamlakatimizda chet tiliga e‘tibor kundan kunga ortib bormoqda. Shu bois, umumta‘lim maktablarida va oliy ta‘lim muassasalarida Xitoy tilini o‘qitishda yangicha usullar, ilg‘or pedagogik hamda innovatsion texnologiyalardan foydalanish kerakligi zamon talabiga aylanmoqda. So‘nggi yillarda jahon ta‘lim tizimida tilni zamon talablari asosida mustaqil o‘zlashtirish usullarini tatbiq etishga katta e‘tibor berilmoqda.

ASOSIY MATN

Kunda-kunga Xitoy va O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlik aloqalari yahshilangani sari globallashuv kuchaymoqda. Bu esa o‘z navbati bilan Xitoy tilini mukammal egallashning ahamiyatini oshirmoqda. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida” gi qonuni 2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan bo‘lib, bu qonunga ko‘ra ta‘lim sohasidagi printsplar, ta‘lim tizimi, turlari belgilab qo‘yildi. Ta‘lim sohasidagi islohotlar faqatgina bu imkoniyatlar bilan cheklanibgina qolmadi. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida” gi qonunlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida” 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son qarori talablariga asosan ta‘lim olish uchun shart-sharoitlar yuksak darajaga ko‘arildi va ta‘lim jarayoni samaradorligi ham oshirildi. Xitoy tili global ahamiyatga ega til hisoblanadi va dunyoning ko‘plab mamlakatlarida o‘rganilmoqda. O‘qituvchilarning ko‘pchiligi tilni yaxshi biladi, lekin pedagogik bilim va ko‘nikmalar yetarli emas. O‘qituvchilarni tayyorlashda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalarga ham e‘tibor berish zarur. Pedagogik tayyorgarlik dasturlarida zamonaviy o‘qitish metodlarini o‘zlashtirish muhim ahamiyatga ega.

O‘quvchilarning tilni o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasi tomon nazar tashlaydigan bo‘lsak, o‘quvchilar ko‘pincha tilni amaliyotda qo‘llash imkoniyatlarini cheklangan deb hisoblashi mumkin. Motivatsiyani oshirish uchun o‘quvchilarga Xitoy tilining foydaliligini ko‘rsatish, madaniyatini o‘rganish va qiziqarli darslar o‘tkazish zarur. Maktablar va universitetlarda madaniy tadbirlar, musobaqalar va seminarlar tashkil etish orqali bu jarayonni rag‘batlantirish mumkin.

Ko‘plab o‘quv muassasalari uchun zamonaviy darsliklar, interaktiv o‘quv resurslari va multimedia vositalarining yo‘qligi muammo hisoblanadi. O‘qitish

jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, masalan, onlayn platformalar va mobil ilovalar, o‘qituvchilar va o‘quvchilar uchun samarali bo‘lishi mumkin. Ta’lim muassasalari tomonidan resurslarni yangilash va yangi materiallar ishlab chiqish kerak.

Xitoy tili faqatgina grammatika va lug‘at emas, balki madaniyat bilan ham chambarchas bog‘liq. O‘quvchilarga madaniy kontekstni tushunish uchun madaniyatni o‘qitish jarayoniga kiritish zarur. Madaniy tadbirlar, film ko‘rish, Xitoy adabiyotidan parchalar o‘qish orqali bu jarayonni boyitish mumkin.

O‘qitish jarayonida interaktiv metodlar, guruhli ishlar, o‘yinlar va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning faolligini oshiradi. Zamonaviy metodlar yordamida darslar qiziqarli va samarali o‘tkazilishi mumkin. O‘qitish jarayonida o‘quvchilarning shaxsiy qiziqishlarini hisobga olish ham muhimdir.

Xitoy va O‘zbekiston o‘rtasidagi siyosiy va iqtisodiy aloqalar Xitoy tiliga chet tili sifatida e’tiborni kuchaytirishga yordam beradi. Ma’lumki, Xitoy va o‘zbek tillari turli xil tillarga tegishli: morfologik tasnifga ko‘ra, masalan, o‘zbek tili fleksiv, Xitoy tili esa izolyatsion. Biz ushbu tillar tizimidagi farqni turli darajalarda aniqlashimiz mumkin: fonetik, morfologik, leksik, sintaktik va boshqalar. Chet tilini o‘rganuvchilarning asosiy maqsadi mahalliy bo‘lmagan tilda muloqot qilishni o‘rganishdir, shuning uchun nutq va tinglash kabi nutq faoliyati juda muhimdir. Ba’zi olimlarning fikriga ko‘ra, aloqa uchun chet tilining 100% fonetik tizimini o‘zlashtirish kerak va leksik va sintaktik darajalar asta-sekin kengayishi mumkin. Men bizdan yuqori kurslarda o‘qiyotgan o‘zbek talabalari tomonidan yo‘l qo‘yilgan xatolarni aniqladim va tahlil qilishga harakat qildim. Ushbu xatolarni til darajalariga qarab ko‘rib chiqdik. Birinchi guruhga talaffuz bilan bog‘liq xatolar kiradi.

1) Xitoy tilidagi ohang o‘zbek talabalari uchun alohida qiyinchilik tug‘diradi. Ma’lumki, Xitoy tili tonlarga bog‘liq tildir. Xitoy tilining har bir bo‘g‘ini "berilgan bo‘g‘inning etimologik ohangi" deb nomlangan u yoki bu ohang bilan tavsiflanadi. Ohang – bu ohangning o‘zgarishi bilan ajralib turadigan ohangdor ovoqli naqsh. Ohanglar semantik ajratuvchi funktsiyani bajaradi. O‘zbek talabalari uchun eng qiyin ohang uchinchi ton hisoblanadi, chunki o‘zbek tilida shunga o‘xshash intonatsion ijro mavjud emas. Bu o‘zbek tilida so‘zlashuvchilar uchun Xitoy tilida gapirishni o‘rganishda katta qiyinchilik tug‘diradi.

Masalan, bo‘g‘inlarni o‘qish vazifasini bajarayotganda

1.山重水复疑无路，柳暗花明又一村。

1.少小离家老大回，乡音无改鬓毛衰。

To‘g‘ri ohang shunday bo‘lishi kerak:

1.Shān chóng shuǐ fù yí wú lù, liǔ 'àn huāmíng yòu yī cūn.

2.Shǎo xiǎo lí jiā lǎodà huí, xiāngyīn wú gǎi bīn máo shuāi.

Talabalarning yo‘l qo‘yayotgan hatolarga nazar tashlaydigan bo‘lsak, O‘zbek talabalari ko‘pincha tonlarni noto‘g‘ri o‘qiydilar, masalan, ieroglifning ohangini aralashtirish: birinchi jumlada 水- Shuǐ (suv) ieroglifi ko‘pincha 谁shuí (kim) ieroglifi ohangi bilan adashtirishadi.

2) Xitoy tilidagi bo‘g‘inlarga keladigan bo‘lsak:

Xitoy tilida o‘zbek tiliga o‘xshash bo‘lmagan ko‘plab bo‘g‘vinlar mavjud, shuning uchun ularni talaffuz qilishda xatolar juda ko‘p uchraydi, bu esa talabani tushunishni qiyinlashtiradi. Masalan, bunday bo‘g‘inlarga quyidagilar kiradi:

ji jin jing
qi qin qing
xi xin xing

Xitoy tilida bitta so‘z bitta emas, balki bir nechta so‘z sinflariga tegishli bo‘lishi mumkin. O‘zbek tilida qoida tariqasida, biz nutqning bir qismini aniq belgilashimiz mumkin (shisha, uchta va boshqalar kabi). Xitoy tilida gapdagi pozitsiya muhim ahamiyatga ega.

Masalan: 梦想 (Xitoy tilida orzu ham tushni anglatishi mumkin).

我有一个梦想。(Menda bitta orzu bor).

我替想成功。(Men omadga erishishni orzu qildim).

Talabalar bunday so‘zlarni uchratganda, ularni qanday ishlatishni, qanday talaffuz qilishni, ular bilan qanday jumlarlar tuzishni bilishmaydi.

Misollar:

跑 (yugurish va yugurish)

爱 (sevgi va sevisish)

O‘zbek tilida fe‘llar va og‘zaki otlar ajralib turadi, ular turli shakllarga ega, ammo Xitoy tilida bitta belgi fe‘lni ham, otni ham anglatishi mumkin, buni tolaqonli tushunish o‘zbek talabalari uchun juda qiyin. Xitoy tilida 都 (barchasi) ieroglifidan foydalanish ham qiyinchiliklarga olib keladi, chunki u o‘zbek tilidagi kabi ishlatilmaydi. Xitoy tilida dou "hamma narsa" degan ma‘noni anglatadi, o‘zbek tilida "hamma narsa" deyarli har doim jumlaning boshida qo‘yiladi. Xitoy tilida Dōu odatda predikatdan oldin keladi.

Masalan:

一切都好 (Xitoy tilida) bu yerda egadan keyin dou.

Hammasi yaxshi (O‘zbek tilida) esa boshida.

Masalan:

大家都认识她 (Xitoy tilida).

Uni hamma biladi (O‘zbek tilida).

O‘zbekistonlik talabalar ko‘pincha dou ni qayerga qo‘yishni bilishmaydi, chunki ular dou ning turli xil ma'nolarini yaxshi bilishmaydi.

-fe‘l turini ifodalash uchun "了" dan foydalanish.

Xitoy tilida fe‘l turi (tugallangan va tugallanmagan) chiqarib tashlanadi, harakatning to‘liqligi yoki to‘liq emasligini ifodalash uchun 了(le)ishlatiladi. Fe‘l yoki sifatdan keyin keladigan birinchi 了 bilan bog‘lik holat harakatni tugatish yoki holatni o‘zgartirishni anglatadi.

Masalan: o‘zbek tilida: men kitob o‘qiyapman.

Xitoy tilida esa: 我在读书。

O‘zbek tilida: men kitob o‘qidim;

Xitoy tilida esa: 我读完书了。

O‘zbekistonlik talabalar ko‘pincha jumlada 了 dan foydalanishni unutilishadi va belgilangan tartibini buzishadi.

Masalan:

我写完作业了。（Xitoy tilida）

Men uy vazifasini bajardim (O‘zbek tilida)

我写作业。（Xitoy tilida）

Men uy vazifasini bajaraman (o‘zbek tilida).

Ikkinchi holatda esa 了 jumla ohiri yoki gap o‘rtasida pauza bilan kelsa, yangi vaziyat yaratilishini anglatadi. Masalan:

Yomg‘ir yog‘moqda (O‘zbek tilida)

下雨了。（Xitoy tilida） Bu yerda 了 qo‘yish juda muhim.

XULOSA

O‘zbek va Xitoy tillari ta‘lim tizimlardagi farq o‘zbek talabalariga Xitoy tilini o‘rgatishda qiyinchiliklarga va ko‘plab xatolarning paydo bo‘lishiga olib keladi, ularning eng tez-tez uchraydiganlarini tahlil qilish juda katta ahamiyatga ega. N.N. Rogoznayaning so‘zlariga ko‘ra, "xato interferensiya mahsuloti, interferensiya esa interlingning ishlashi mahsulotidir "Shuning uchun xatolarning aksariyati interferensiya bilan bog‘liq. Chet tilidan foydalanganda tanish til tizimidan foydalanish istagi, ya‘ni ona tili qoidalarini chet tiliga o‘tkazish. Bizning fikrimizcha, Xitoy tilini tez va samarali o‘rganish uchun ko‘p tinglash va gapirish kerak. Xitoyda bunday gap bor: qobiliyatsizlik tirishqoqlik bilan qoplanadi. Xitoy tilini muntazam ravishda o‘rganish istalmagan xatolardan qochishga yordam beradi. Xitoy tilini o‘qitishdagi dolzarb muammolarni hal etish uchun kompleks yondoshuv zarur. O‘qituvchilarning tayyorgarligini oshirish, o‘quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish, resurslarni ko‘paytirish va zamonaviy o‘qitish metodlarini joriy etish bu jarayonni samarali qilishga yordam beradi. Bu muammolarni hal etishda barcha ishtirokchilar, ya‘ni o‘qituvchilar, o‘quvchilar va ta‘lim muassasalari birgalikda harakat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida” 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son qarori

2. Wang.Y. [2014]. Challenges in Teaching Chinese as a Foreign Language. Journal of Language Teaching and Research. [Xitoy tilini chet tili sifatida o‘qitishdagi muammolar. Til o‘qitish va tadqiqot jurnali.] sahifa 12-25

3. Li.X [2017]. The Role of Culture in Learning Chinese. Chinese Language Education. [Xitoy tilini o‘rganishda madaniyatning roli. Xitoy tili ta‘limi.] sahifa 45-58

4. Zhang.L [2018]. Innovative Teaching Methods for Chinese Language. International Journal of Educational Research. [Xitoy tilini o‘qitish uchun innovatsion metodlar." Xalqaro ta‘lim tadqiqotlari jurnali.] sahifa 101-115

5. Chen.S [2020]. Motivation and Strategies in Learning Chinese. Language Learning Journal. [Xitoy tilini o‘rganishdagi motivatsiya va strategiyalar. Til o‘rganish jurnali.] sahifa 220-230

6. Xu.J [2021]. The Effectiveness of Technology in Language Teaching. Journal of Educational Technology. [Til o‘qitishda texnologiyaning samaradorligi. Ta’lim texnologiyalari jurnali.] sahifa 33-48

7. Huang. R [2022]. Teacher Training in Chinese Language Education. Journal of Teacher Education. [Xitoy tili ta’limida o‘qituvchi tayyorlash. O‘qituvchilar ta’limi jurnali.] sahifa 88-102

8. Van.S [2010]. Comparative analysis of ways of expressing spatial-static relations in Russian and Chinese. [Rus va Xitoy tillarida makon-statik munosabatlarni ifodalash usullarini taqqosiy tahlili.] sahifa 20-33

9. Ivanov.A.I. Grammar of the Modern Chinese language [Zamonaviy Xitoy tilining grammatikasi.] sahifa 304

10. Mǎ Jiànzhōng zhubiǎn (2010). Mǎ shi wéntong [=Markov letter], Beijing, Shǎngwù inshuāguǎn faxing, sahifa 473